

Török József

Emlékbeszéd Mezey László fölött harminc évvel halála után

Az a férfiú, akinek emlékére ma összegyűltünk az egykori pálos, ma Egyetemi templomban, hogy a lelki üdvösségéért följárlott szentmise-áldozaton részt vegyünk és örök nyugalmaért buzgón imádkozzunk, harminc év után is olyan elevenen és kitörölhetetlenül él lelkünkben és emlékeztünkben, hogy cseppet sem csodálkoznánk, ha váratlanul kinyílna a Szent

András-oltár melletti ajtó és tekintélyt parancsoló alakjával, arcának komolyságával, tekintetének szomorúságával megjelenne közöttünk — Mezey László.

Nekünk, akiknek megadatott, hogy őt ismerhessük, tanítványai, majd munkatársai lehessünk, vele sokan napi kapcsolatban álljunk, természetes a róla szóló megemlékezés az Úr oltára mellett, hiszen emlékeinkben őrzött alakja nemcsak évfordulók kapcsán lép lelki szemeink elé, hanem akkor is, amikor műveit olvassuk vagy kedves *auctor*-ai, Szent Ágoston, Dante, Szentviktori Hugo és mások bölcsességének forrásából merítünk. Ő volt az, aki kezünkbe adta a keresztény európai szellemiség óriásainak legfontosabb alkotásait, nem azért, hogy a csúcok láttán visszarettenjünk, hanem hogy mi magunk is, az *auctor*-okat forgatván növekedjünk (vö. *augeo* 2 'növel').

A harminc évvel ezelőtt történt tragikus távoztakor (1984. IV. 14.) fel sem fogtuk, hogy mit veszítettünk halálával. Most, innen visszatekintve már tudjuk, bár inkább csak érezzük, mert nehéz szavakba foglalni emlékeinket, gondolatainkat. Életútjának földidézése során megjelennek helyszínek (*loci*), városok, egyetemek, munkahelyek és képek (*imagines*), gondolatainak tárgyai, kéziratok, kódexek, kódextöredékek. Mindez, lett légyen bármilyen gazdag, sokrétű, összetett, csak halvány átderengése a múlt sugarainak a jelenbe, s elégtelen e nagy tudós, igaz keresztény személyiség alakjának méltó felidézéséhez.

Honnan indult, hol tanult, kik voltak mesterei, mit keresett-kutatott egy életen át, min töprengett, gondolkodott, munkálkodott fél évszázadon keresztül, gimnazista korától haláláig?

Egerben született 1918. december 5-én. A Szent István király által föltehetőleg 1004-ben alapított püspökség központja, az ősi város várával és barokk templomaival, hagyományaival, sajátos hangulatával *character indelebilis* mód-

Török József római katolikus pap, c. protonotárius kanonok, egyháztörténész, a PPKE HTK tanszékvezető egyetemi tanára (Budapest). Beszéde 2014. április 14-én 17 órakor, nagyhétfőn, az Egyetemi templomban a Mezey László halálának 30. évfordulóján tartott szentmisén hangzott el, melyet egykori tanítványa, Török József celebrált.

jára vésődött a múlt, régmúlt, középkor iránt érdeklődő, nyitott szívű ifjú lelkebe. Amikor 1975 nyárelőjén tanítványait megajándékozta egy-egy Dante: Isteni színjáték-kötettel, fölemlítette, hogy 17 évesen, 1935 tavaszán olvasta először, az egri várban, délutánonként, szürkületig.

A görög-latin és keresztény kultúra szeretetét ciszterci tanárai oltották szívébe a gimnáziumban s tanították a nagy világnyelvekre. 1936-ban kitűnő eredménnyel tett érettségit. Utána több éven át Szent Ágoston kései fiai, a premontrai szerzetesek irányították lelki életét és tanulmányait egy évig Jászón, majd Rómában. Az Örök Városban az emberi értelem és az alkotó zsenialitás együttműködéséből született az a színtér, ahol ő naponta megfordult, s ennek levegőjét, az örök rómaiság levegőjét lélegezte. Itt ismerte meg Aquinói Szent Tamás filozófiáját és teológiáját, hogy majd negyven évvel később olyan kódextöredéket találjon, amelyen a diák a párizsi egyetemre jellemző *notes tiro-niennes* segítségével rögzítette a *Doctor angelicus* előadását. Rómában páratlan tudásanyagot sajátított el, ismeretei kiterjedtek az egyháztörténelem, a művelődéstörténet, a filozófia, a teológia, az egyházjog, a paleográfia, az irodalom és a gregorián ének területére.

Római tanulmányai után a Pázmány Péter nevét 1921-től viselő budapesti királyi egyetem lett *alma mater*-e, ahol Hajnal István, idősb Horváth János, Szekfű Gyula irányításával folytatta szellemi építkezését a biztos, teherbíró római alapokon, hogy a keresztény európai szellemiség láthatatlan, gondolati falait, pilléreit, boltíveit —ha nem is katedrális, de legalább a *Sainte Chapelle* méretében és minőségében— rakja föl, illessze egybe gondosan megmunkált kövekből, amint az *Urbs beata Ierusalem* kezdetű himnuszban énekelhetjük:

*Tusionibus, pressuris expoliti lapides,
suis coaptantur locis per manus artificis,
disponuntur permansuri sacris aedificiis.*

*Szaggatással, gyötretéssel megmunkálva a kövek,
jó helyükre elkerülnek dolgoz kezek művivel,
a legszentebb épületnek így lesznek mind részei.*

Nem hinném, hogy az emlékezésünk középpontjában álló Mezey Lászlótól távol állna a szellemi alkotás ennyire anyagias képpel történő ábrázolása.

Már tombolt a fővárosban a háború, amikor magyar és olasz irodalomból megszerezte a bölcsészdoktori címet. Kényszerítő körülmények közepette Salgótarján gimnáziumában kezdte meg tanári pályafutását, ám 1947-ben felkerült Budapestre, és az Egyetemi Könyvtárban dolgozhatott, 1952-től a kéziratár vezetőjeként. Ennek gyümölcse a könyvtár latin nyelvű kódexeinek katalógusa, második anyanyelvén, latinul. Közben az egyetemen paleográfiát, könyvtártörténetet, olykor diplomatikát tanított az ötvenes években.

E sokrétű ténykedésre miért volt alkalmas és képes? Érdeklődése kiterjedt mindazokra a területekre, amelyek a középkor keresztény szellemiségével, gondolatiségével kapcsolatban álltak. A hosszú egyetemi évek során szerzett

ismereteit nem szűnt meg tovább gyarapítani, s tette ezt egészen haláláig. Szentviktori Hugo egy mondata ott függött a Horváth Sándor domonkosrendi szerzetestől örökölt Dante-arckép és Hajnal István képe mellett: *Omnia disce! Videbis postea, quod nihil superfluum est.* (Tanulj meg mindent! Később meglátod, hogy semmi sem fölösleges.) Mohó érdeklődéssel, nagyon sokat olvasott: egyháziatyákat, főként Szent Ágostont, oklevéltárakat teljes terjedelemben, szakirodalmat és olyan szépirodalmat, amely hasonló szellemi gyökerekből táplálkozott, például a belga Joris Karl Huysmann könyveit, akire idővel csak Marcel Proust vetett árnyékot.

Mezey László páratlan memóriával rendelkezett, az olvasottak elméjében nem pusztán információk sokaságaként raktározódtak el, őrződtek meg, hanem a részekből fáradhatatlanul megpróbálta összerakni az egészet. Intellektusa a források felé vonzotta, a forráskutatás, forráskiadás felé. Erre jól felkészítették római tanulmányai, majd az Egyetemi Könyvtár kéziratárában töltött munkásévek. 1954-től 1958-ig a MTA Irodalomtudományi Intézetének volt munkatársa, majd 1958–1969 között az Országos Széchényi Könyvtár tudományos főmunkatársa. Kandidátusi értekezését 1955-ben védte meg, „Irodalmi anyanyelvűségünk kezdetei az Árpád-kor végén” címmel, alcíme: „A középkori laikus nőmozgalom, az Ó-magyar Mária-siralom és a Margit legenda eredetkérdése”.

Ezután nekilátott irodalmi műveltségünk alapvetésének vázlatát kidolgozni, s az akadémiai doktori címre ezzel a „Deákság és Európa”-val pályázott, sikeresen. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen való működését 1964-ben docensi, majd 1969-ben címzetes egyetemi tanári kinevezések jelzik. Bár joggal megillette volna őt egyetemi katedra, ez a korszellemről kifolyólag nem adatott meg neki. Ennek ellenére sokaknak lett professzora az Eötvös Kollégium adta keretek között, ehhez jó előzmény volt az ELTE Régi magyar irodalom tanszékén kapott tudományos tanácsadói, akadémiai státusza. A Kollégiumban hirdette meg a középkor számtalan területét érintő előadásait; ennek legtehetségesebb hallgatóit képezte ki arra a kutatómunkára, amellyel életművét megkoronázta. Mindeközben Falvy Zoltánnal elkészítette az első hazai antifonále, a *Codex Albensis* fakszimile-kiadását és az ekkorra már erősen csökkent látású, nemzetközi hírű teológus, bencés szerzetes Radó Polikárpnak segített kiadni a történelmi Magyarország területén fennmaradt középkori liturgikus kódexek repertóriumát.

A történelem viharai (tatárjárás, hódoltság, hitújítás) következtében a Magyar Királyság középkori kódexállományának mindössze 1,5 százaléka maradt fenn — állította Mezey László, Közép-Európa más országaival összevetve a szűkös hazai forrásokat. Az egész középkori, hazai, latin nyelvű kultúráról ennek ismeretében inkább csak föltételezett értesülései lehetnek az utókornak, semmint megalapozott tudása. Ezért szervezte meg a Kódextöredékek Kutatócsoportját a MTA keretén belül és tíz éven át, egészen haláláig irányította azt. Életében még kézbe vehette a budapesti Egyetemi Könyvtár 300 kódextöredékének katalógusát (1983). A budapesti Központi Papnevelő Intézet 246

kódextöredékét pontosan leíró katalógus kézírata a tragikus időpontban már készen volt, nyomdára várva, csak kiadása késlekedett 1988-ig.

Szerkesztői, fordítói tevékenységével (*Középkori magyar írások, Krónikások és krónikák, Árpád- és Anjou-kori levelek, Deákok és lovagok* — 1957–1971 között) a középkor elmélyültebb megismertetését szolgálta. Szívügye volt Dante összes műveinek magyarra fordítása, ebből a munkából ő is részt vállalt. Jellemző módon *A nép nyelvén való ékesszólásról* címet viselő, Dante tollából származó értekezést és az itáliai mester leveleit ültette át magyarra.

Védőszentjéhez ragaszkodását Szent Lászlóról írt terjedelmes tanulmánya tanúsítja, s az e témakörben új kutatásokat bemutató dolgozatok kötetének szakavatott szerkesztése.

Amikor a II. vatikáni zsinat liturgikus konstitúciója a latin nyelv megtartása mellett engedélyezte az istentiszteletek során a népi nyelv használatát, Mezey professzor Kodály Zoltán közvetlen munkatársával, a ciszterci szerzetes Rajeczky Benjamin zenetörténésszel és a szakrális néprajz Európa-hírű kutatójával, a szegedi egyetemről méltatlan módon eltávolított és hamis vádak alapján felfüggesztett börtönbüntetésre ítélt Bálint Sándorral nyílt levélben fogalmazták meg kérésüket: a liturgikus imádságok, a szentírási szövegek Pázmány Péter, Arany János, Babits Mihály veretes stílusában — vagyis irodalmi nyelven — szólaljanak meg. Az akkori egyházi vezetők ezt a jogos igényt tudatlanba vették, mert szerintük az utca emberét kell megszólítani a mindennapok nyelvén az istentiszteletkor. Így is lett.

Mezey László tíz éven át volt titkára, majd tizennégy éven keresztül elnöke az MTA Könyvtörténeti és Bibliográfiai Munkabizottságának. Ez idő tájt vívott elkeseredett harcot a Kulturimpex kalmárlelkű kereskedőivel, akik a barokk kori hazai könyvtárak duplumanyagát devizáért akarták s időnként tudták értékesíteni a vasfüggönyön túli, nyugati világ antikváriusai felé az akkori kultúrpolitika irányítóinak szemet-hunyásával, sőt támogatásával. Erkölcsi bátorság szükségeltetett a magyar történelmi könyvállomány, könyvegyüttesek megvédéséhez ezekben a hatvanas-hetvenes években.

Tragédiákkal teli családi életét egyik barátja görög sorstragédiához hasonlította. A nagy, három évtizedes távlatból jobban kiviláglik, hogy nem görög, hanem keresztény sorstragédiának volt részese keresztékkel teli élete. A hozzá közelállók előtt sokszor tett tanúságot lelki nagyságáról, emelkedettségéről, mély hitéről, a legnagyobb megpróbáltatások sem tudták eltéríteni az igazság szenvedélyes kutatásától.

Általánosságban az igazság, ezen belül a történelmi igazság szenvedélyes kutatását a legnagyobbaktól tanulta, amint fentebb említettett, Aurelius Augustinustól és Aquinói Szent Tamástól. Ez időnként szenvedélyes vitákhoz vezetett vele egyet nem értő pályatársaival, szóban és írásban. Az MTA Középkortudományi és Könyvtörténeti Bizottságainak előadásaihoz hatalmas, lenyűgöző, naprakész tárgyi tudásának birtokában gyakran, néha indulatosan hozzászólt, s még időnkénti bírálataiból is sokat meríthettek a bíráltak, de még inkább a jelenlévők.

Befejezésül Borzsák István, a klasszika-filológus pályatárs temetési beszédéből idézek néhány gondolatot.

Mezey Lászlónak köszönhetően tudjuk, „hogyan jutottunk el az első, Magyarországon leírt litterától a litteratúra világának meghódításáig, az európai latin műveltség világába való aktív bekapcsolódásunkig.”

„Okfejtéseinek követése nem mindig könnyű, de csak így, az ő kalauzolási sával érthetjük meg, hogyan vált Pannonia Hungáriává. Lépésről lépésre, de csalthatatlan biztonsággal helyükre tétettek azok a bizonyos épületelemek, amelyeknek legnagyobb részét neki magának kellett kiásnia, meghatározni és ki-egészítenie, hogy az egyetemes —európai— rendszer hálózatába illeszthetők legyenek. Mesteri ez a feltáró és restaurátori munka, amelynek eredményeképpen Mezey László legszemélyesebb erőfeszítéseinek gyümölcseiből, az említett kódextöredékekből varázslatos egész bontakozik ki.”

Végezetül a nyitott sír mellett latinul hangzottak el a most magyarul idézendő baráti búcsúszavak.

„László, te derék férfiú voltál, a tanulás és mások tanításának művésze, feddhetetlen, hűséges és igaz ember. Téged, aki néped számára dicsőséges égi ajándék vagy, kedves barátunk, soha nem szabad felednünk. Te tiszta és hívő lélek, légy örökké boldog, és Isten veled!” — Isten veled! *Anima candida et pia, in aeternum ave atque vale!*

Barátja, Paskai László —akkor veszprémi püspök— a következő könyörgessel búcsúztatta: „Urunk, Jézus Krisztus! Kérünk, teljesítsd elköltözött testvérünkben ígéretedet, vezesd be az atyai házba, ahol neki is helyet készítettél, és add meg azt a nyugalmat, amelyet csak a te szíved adhat meg országodban!”

Íme, emlékeink sokasága révén a harminc éve tragikus módon és hirtelenséggel elhunyt Mezey László lelki üdvösségéért Isten színe elé tömjénfüst módjára még buzgóbban szállnak imádságaink, és majd Jézus Krisztus haláláról és föltámadásáról megemlékezve saját, végső jövőnk is reménnyel, az örök élet és üdvösség reményével gazdagodik. Amen.

Felhasznált irodalom

BORZSÁK István: „In memoriam Mezey László”, *Vigília* 1984. 553–555.

CSANÁD Béla: „Mezey László”, *Új Ember* 1984. május 6.

KÓKAY György: „Mezey László”, *Magyar Könyvszemle* 1984. 374–375.

MADAS Edit: „In memoriam Mezey László”, *Könyvtári Figyelő* 1984. 341–342.

MADAS Edit: „In memoriam Mezey László”, *Új Ember* 2004. április 25.

TÖRÖK József: „A kódex-töredékek kutatója: Mezey László”, *Élet és Tudomány* 2009/18. 547–548.

TÖRÖK József: „In memoriam Mezey László”, in *Katolikus Szó Kalendárium* 1985. 102–104.

Mezei László

Rajeczky Benjamin

Ferenczi Ilona

„... aki nélkül, ime, nem az volnék, aki vagyok.”

Tanulságok Rajeczky Benjamin összegyűjtött írásaiból*

A címet illetően magyarázattal tartozom. *Ferenczi Ilona zenetörténész, egyházzeneész, tudományos főmunkatárs (MTA BTK Zenetudományi Intézet).* Az 1970-es években meghatározó élményt és ösztönzést jelentett számomra az MTA

dallamtörténeti munkacsoportjának hetenként ismétlődő ülése, ahol elsősorban a kódexekből kimásolt tételeket vetettük egybe az eredetivel és Rajeczky Benjamin ellenőrizte a lejegyzett dallam és szöveg helyességét. Idővel közeli személyes és munkatársi kapcsolat alakult ki közöttünk. Bár 75. születésnapjára összegyűjtött írásainak szerkesztését személyesen végezhettem, több munkájának lényegét valójában csak évek, évtizedek múlva értettem meg, a tanulságokat csak később hasznosíthattam. Rajeczky Benjamin, azaz Béni bácsi szerénysége, jómagam álszerénysége eredményeképpen idézhetem az írásaiból megjelent kötetbe kissé reszkető kézzel vésett személyes dedikációját: „Ilinek, aki nélkül, ime, nem az volnék, aki vagyok”. Ha talán van is benne parányi igazság, magáról Rajeczky Benjaminról viszont biztos állíthatom, hogy azon meghatározó személyek közé tartozott, akik nélkül jómagam valóban nem az volnék, aki vagyok.

A kiadott írások öt kutatási terület köré csoportosulnak: a gregorián és a népdal kapcsolata, a magyar középkor, a népzene, általános zenetörténet Haydn hat késői miséjének elsősorban zenei-liturgiai elemzésével, valamint a zene-pedagógiai, népszerűsítő és alkalmi írások. A folklorista és zenetörténész Rajeczky Kodály Zoltánnal együtt vallotta, hogy „a magyar zenetörténeti munka előfeltétele és legfontosabb segédtudománya a zenei néprajz. Zenetörténeti adatokra az élet színét és melegét csak a néprajzi tudás és tapasztalat hozza meg. Ezért a magyar zenetörténésznek előbb folkloristának is kell lenni.” Ő maga Kodály útmutatásai alapján foglalkozott a dallamok, dallamtípusok történetével, a népzenei és műzenei dallamvilág kapcsolatával. Ugyanakkor ösztönözte Walter Wiora munkássága is, amelyben az európai népzene történeti jelentősége rendkívüli hangsúlyt kapott. *Europäischer Volksgesang* című rendszeres összeállításában Wiora a gregorián dallamokat az európai dallamkincsbe, az európai dallamstílusokba ágyazta bele. Az etnomuzikológia lassanként polgárjogot nyert a zenetudományban, következésképp a történeti-író és a színhagyományos anyag rendszerezése és a hagyomány felhasználása a történeti tárgyalásban a zenetudomány feladatává vált. Ez a fajta új szemléletmód érvényesül Rajeczky írásaiban is.

* Elhangzott a Rajeczky Benjamin halálának 25. évfordulójára rendezett zenetudományi konferencián 2014. november 13-án, az MTA BTK Zenetudományi Intézetében.

Az újfajta szemléletmód eredményeire utal egy későbbi írásában 1972-ben, amely a sárospataki népzene-történeti konferenciáról számol be. A népzene tudományos vizsgálata már az 1964-es budapesti konferencián a Nemzetközi Népzenei Tanács tevékenységének középpontjába került, abban az időben, amikor a Tanácsban Kodály Zoltán elnökkölt. A konferencia vezérgondolata a népzene és a zenetörténet viszonya volt s az akkor újonnan felállított munkacsoport feladatául tűzte ki a népzene-történeti források tanulmányozását és kiadását. Ennek a célkitűzésnek a gyakorlati megvalósulása elsősorban a XVI–XVII. századi dallamok a népi emlékezetben című kiadványban öltött testet, amelyben a Csomasz Tóth Kálmán és Papp Géza által megjelentetett *Régi Magyar Dallamok Tára* I. és II. kötetének történeti dallamaihoz gyűjtötték össze az évszázadokon keresztül fennmaradt népzenei variánsokat. Magam is átéltem ennek a jelentőségét, amikor közel 40 évvel ezelőtt váratlanul előkerült Huszár Gál addig ismeretlen énekeskönyve, s amelynek egyik énekében, a *Kegyelmezz meg nekünk, nagy Úristen* kezdetű énekben egy moldvai népdal, az *A fényes nap immár lenyugodott* dallammintáját ismerhettem fel. Bizonyosságul arra, hogy az írásos emlékeket a népi adatok is megtámogatják, vagy ahogyan Wiora fogalmazott: „Kéziratok és tradíciók, írásos és írás nélküli hagyományok kölcsönösen megvilágítják egymást és közösen gazdag forráskincset alkotnak”.

Egy 1956-os tanulmányában Rajeczky késő gregorián cifrázatokat állít párhuzamba magyar népdalokkal. Olyan hangcsoportokat vesz szemügyre a gregoriántörténet utolsó szakaszából, amelyek a magyar népzeneben még élnek, s majd felveti a kérdést: milyen ritmikai alakjuk lehetett? A válaszadáshoz magyar és külföldi kéziratokból veszi a példákat. Megállapítja, hogy a cifrázó hangok vagy cifrázatcsoportok nem formaképzően hatnak, hanem a dallamvonalat emelik ki. Vizsgálódása elsősorban a szillabikus műfajokat, a himnusz- és szekvencia-variánsokat érinti.

Magyarország középkori zenéjét vizsgálva az 1940-es években még a magyarországi zenei dialektus vizsgálatának hiányáról ír. Tudjuk, hogy ebből az adósságból Rajeczky és munkatársai a következő évtizedekben nagyon sokat törlesztettek. Legelőször a szillabikus-verses műfajok, a himnuszok és a szekvenciák vizsgálatára került sor. Majd az ordináriumtételek következtek, ezek kutatása azonban részben a nemzetközi eredmények hatására, részben pedig a *Magyarország Zenetörténete* sokirányú előmunkálatai miatt egy időre félbeszakadt. A folytatás kiterjedt a zsolozsma összeállítására, szerkezeti, liturgikus sajátosságaira, zeneileg elsősorban az antifóna műfajára.

Mindeddig nem esett szó a magyar középkor többszólamú emlékeiről, hiszen a népzenei hagyomány egyszólamúságát a magyar területen semmi nem törte meg. A XX. század negyvenes éveitől azonban olyan egyszerű 2- és 3-szólamú tételek kerültek elő, amelyek az organális, ill. improvizált diszkant jellegű praxis használatára utaltak és megtörték a csendet, a csupán irodalmi adatokra hivatkozást, a zene nélküli zenetörténet-írást. Rajeczky Benjamin már néhány zenei példával illusztrálhatta a *Többszólamú zenénk 15. századi emlékei*

és a *Többszólamúság a középkori Magyarországon* című tanulmányait. A legjelentősebb leletet, amely némileg átformálta a középkori Magyarország zenéjéről alkotott nézeteinket, a Szent Jeromos leveleit tartalmazó, strassburgi eredetű ősnymtatvány kötéstáblájából fejtették ki az Országos Széchényi Könyvtár restaurátorai az 1970-es évek elején. A nyomtatvány valamikor a kassai domonkos konvent tulajdonában volt, így kötése is minden bizonnyal a Felvidékhez kapcsolódik. A kötéstáblából kifejtett kéziratanyag négy teljes és két csonka fóliót tartalmaz, többségükben kétszólamú tételeket. Bár az *Ars nova* fekete menzurális notációja a XV. század közepéig volt érvényben, a perifériális területeken, s ilyen szempontból Magyarország is annak számított, még tovább is használták. Emlékszem, annak idején milyen buzgósággal tanulmányozta Rajeczky Benjamin a töredék darabjait, amelyek megfejtéséhez olykor cseh kollégák segítségét is igénybe vette. A tételek egy részét ugyanis csehországi forrásokból azonosította. Az anyag fölötti örömet csak növelte, amikor a többszólamú húsvéti tételek és közvetlenül a *Domine ad adiuvandum me festina* invokáció fölött fölfedezte a XII. századi húsvéti kanció, a *Christ ist erstanden* négy nyelvű szövegét — természetesen a magyar nyelvűét is.

És itt engedtessek meg egy rövid kitérőt. Talán sokunknak életében volt hasonló élményben része, amikor rábukkant egy, a saját kutatása szempontjából is fontos emlékre. Ilyen volt az, amikor Borsa Gedeon 1975-ben Stuttgartban megtalálta Huszár Gál 1560-ban nyomtatott énekeskönyvének egyetlen fennmaradt példányát. Effajta élményben volt nekem is részem, amikor a 2000-es évek elején kezemben tarthattam a soproni zeneigazgató és alkalmi zeneszerző, Johann Wohlmuth elveszettnek hitt naplóját, amelyet 1685-től 1705-ig vezetett, és amikor 2008 szeptemberének első napján a sárospataki gyűjteményes könyvtárban elém tettek egy, az irodalomban addig ismeretlen graduált, a Tornai graduált. Ezek a viszonylag friss példák egyértelműen arra utalnak, hogy a magyar zenetörténet emlékeinek feltárása és kutatása még nem lezárt terület.

Rajeczky Benjamin népzenei munkásságáról a következő előadás számol be, így csak éppen hogy utalunk azokra az egy-egy témát felvető cikkekre, amelyek elsősorban az általa szerkesztett *Magyar Népzene Tára V.*, azaz a siratókötet egy-egy részletkérdését, a különböző formai típusok keleti és nyugati kapcsolatait tárgyalják.

Maga is pedagógus lévén, Rajeczky sokat foglalkozott a középiskolai zeneoktatással, ezen belül az énekórák tananyagával, a középiskolai instrumentális zene munkaanyagával. Zenepedagógiai írásai közül most csak egyet emelek ki, azt, amelyet a jövő zenéjéről írt 1940-ben. A cikkben azon tanakodik, vajon alkalmas-e az iskola az igazi zenekultúra közlésére. A probléma felvetése ma, háromnegyed évszázad után is aktuális, amikor aggasztó hírek érkeznek az iskolai zeneoktatás tervezetéről. Rajeczky szerint igen fontos nívós iskolai ünnepélyeket tartani, amelyeken évente több tízezer ember jelenik meg. Micsoda romboló hatást jelentene, írja, ha ennyi ember rossz zenét kapna, méghozzá a legvonzóbb formában: gyermekek szájából. Mindnyájan tudjuk, mennyire

kitörölhetetlenül ivódik belénk az iskolában tanult dallam —a rossz is, és menyire lenyűgözően köt az ott szerzett értékítélet— a téves is.

Rajeczky Benjamin írásaiban többször hangoztatta, hogy kutatásai nem tekinthetők lezártaknak, így az elért eredmények sem tekinthetők véglegesnek. A XV. századi többszólamú művek átírásain talán itt-ott lehet igazítani, továbbá himnusz- és szekvencia-kiadását is időszerű lenne már több forrással bővítve kiadni, vagy amivel magam próbálkoztam: a magyar nyelvű prefációk reformációs emlékként kezelésével a csíksomlyói töredéket más közegbe helyezni. Ugyanúgy történik ez, mint ahogyan a tudományos munka során számos esetben, amikor az előttünk járó kollégák eredményeit kellő érvelések birtokában olykor kénytelenek vagyunk módosítani. Így például a pozsonyi káptalan kéziratai között őrzött Anna Hannsen Schuman-kódex hazai eredetét végleg megcáfolja az a tény, hogy a műveket szinte kivétel nélkül a XVI. század negyvenes éveiben készült prágai papírra jegyezték le. Vagy említhetném a *Népzene és Zenetörténet* sorozatban a protestáns graduálok magyar nyelvű himnuszainak kiadását, amelyben több himnusz nem a megfelelő alakban jelent meg. A magyar zenetudomány korábbi vezéregyéniségétől pedig idézhetném azt a gondolatmenetet, amelynek végén téves következtetést vont le: ugyanis azt állította, ezúttal kétséget kizáróan helytelenül, hogy a betűkkel írt tabulatúrák vonalrendszerbe történő átírásakor az átírás során alkalmazott előjegyzések hamis tonalitás-érzetet eredményeznek. Végül is be kell látni: az elődök hiányosságai, olykor tévedései nincsenek arányban úttörő gondolataik, teljes munkásságuk nagyságával és jelentőségével. Ezt minden ifjú zenetudós titánnak figyelembe kell vennie, hogy lehetőség szerint elkerülje a tudomány morális útvesztőit, vagy például az olyan figyelmetlenséget, amelynek következtében a *Rajeczky Benjamin írásai* bibliográfiájából kimaradt Rajeczky fő művének, a *Melodiarium Hungariae Medii Aevi* mind ez idáig félbe maradt sorozat himnuszokat és szekvenciákat tartalmazó I. kötetének a címe.

Az összegyűjtött és válogatott írások megjelenése után Rajeczky legjelentősebb műve a *Mi a gregorián?* című könyve volt, hitvallás a gregorián zenéről, amelynek kutatásában és terjesztésében több mint fél évszázadon keresztül tevékenykedett. Az 1981-ben megjelent könyvbe a 80 éves Rajeczky Benjamin már csak vastag filctollal tudta bejegyezni a dedikálást, amely így hangzik: „hogy írjal szebbet, ajánlom szeretettel Béni b.”. Bár jómagam is foglalkoztam a gregorián zenével és elsősorban annak későbbi, magyar nyelvű változatával, biztos vagyok abban, hogy sosem lennék képes szebbet-jobbat írni. Amilyen lenyűgözően és megragadóan, a személyes gyakorlat háttérével, ugyanakkor széleskörű tudás birtokában, szakavatott módon írt Rajeczky Benjamin a gregoriánról, azt valószínűleg soha senki nem fogja túlszárnyalni.